

LITERATURA L'edició en un sol volum de la seva *Poesia completa*, una de les contribucions de l'Any Maragall.

Un cel barrejat amb fang

SIMONA ŠKRABEC

El desafiament més dur que deu haver rebut mai la poesia de Joan Maragall és el poema «Sobre la catarsi» de Gabriel Ferrater. L'autor de *Les dones i els dies* acusa Maragall d'imaginar que «el vell luxuriós» del comte Arnau seria redimit quan una noia pura —«molt simbòlicament pura»— cantaria sobre les atrocitats comeses pel comte. ¿I quins són aquests fets impurs que ha comès el noble cavaller? Ha seduït l'abadessa Adelaïsa amb el resultat de la mort d'ella i del seu «infant no nat», mentre que per a ell mateix, Arnau ha aconseguit una mena de pacte de poder viure sempre. Un segle abans, aquests dubtes ja havien estat tractats per Goethe en el seu *Faust*. No ens ha d'estranyar, doncs, que al mateix llibre de Ferrater puguem llegir també un poema dedicat a aquest personatge germànic. Si un dia Mefistòfil amb el seu increïble poder d'atorgar l'eternitat tanmateix aparegués, pregunta Ferrater, «no ens trobaríem l'ànima / rica, negociable a la menuda?»

Intentaré recollir aquest guant perquè la pregunta que fa Ferrater no és una pregunta retòrica. El poeta espera una resposta. Ferrater ens desafia com a comunitat i ens etziba a la cara: ¿aquests són els principis que voleu defensar? ¿Voleu pensar així el vostre passat? ¿Voleu escoltar el cant de la sirena que porta l'oblit de tota misèria? ¿Voleu admetre que el passat nefast i brut sigui enterrat ben a dins de la llengua, tan endins que ja no puguem sentir «el ressò original» com diu Goethe? ¿Volem deixar que l'única realitat sigui la cançó?

Maragall era ben conscient del poder de la persuasió de la poesia. El seu comte sap que la cançó nova farà emmudir la vella. I confessa que ningú no pot canviar els fets, però «segons

es canta», la mateixa cançó «fa esgarriar o fa entendre». Lliguem-nos, doncs, com Ulisses al pal del vaixell i intentem travessar *Poesia completa* de Maragall —certament un llibre prou complex com per deixar clar que és el resultat d'un esforç immens.

Potser convé recordar que la figura del comte Arnau va acompanyar Maragall des de *Visions & Cants* (1900), passant per *Enllà* (1906) fins a *Seqüències* (1911). Encara que des de fa uns anys existeixi una edició escolar en un sol llibre, la unitat d'aquest poema

èpic és un miratge. Maragall teixeix i destoeix les seves pròpies preguntes obsessivament. I per això seríem uns lectors ben poc atents si penséssim que els últims dos versos del cicle —«basta una noia amb la veu viva / per redimir la humanitat»— contenen una resposta clara, fàcil i definitiva. Per això sostinc que Ferrater no qüestiona pas directament el poeta, sinó més aviat els seus lectors. Ferrater posa aquesta qüestió delicada perquè de la resposta en depèn no només «la vida perdurable» del comte Arnau, sinó també la de Maragall, la del mateix Ferrater i, de fet, la de tota la poesia. Així que tornem-nos a preguntar, ¿per què serveix ser bon pare, com ho era Joan Maragall, si llavors defenssem que en la nostra poesia els herois han de brandar espases, tallar caps, violar i, a més, desentendre's de totes les seves malifetes?

Tots els poemes de Joan Maragall parlen del desig perpetu per allò que ja ha perdut o allò que no aconseguirà mai. Aquest anhel capgira completament el passatge més famós de *Faust* de Goethe. Prou que sabem que el seu protagonista, un estudiós immensament savi, està disposat a provar tots els plaers i a embarcar-se en totes les empreses a canvi d'un sol instant de felicitat. Si en un moment de la vida demanés que el temps s'aturi perquè ja ho ha aconseguit tot, Mefistòfil es podria endur la seva ànima. Però Maragall, que escriu un segle després, sap que cap instant no s'atura mai per la felicitat, sinó que el temps s'expandeix cap a una eternitat angoixosa. La intuïció li diu que la infelicitat podria ser eterna i que la condemna del Mal Caçador «corres i correràs / mai més t'aturaràs» ja no està reservada només per als criminals blasfems. ¿Aquesta podria ser una sentència que afecta tothom? Bé, Ferrater conclou que avui l'ànima és negociable a la moneda. I Maragall és segurament el primer poeta català que s'ha adonat d'aquesta característica principal de la modernitat: la fragmentació. Allò que abans eren els ideals grans i fermes, ara s'escrotona sota els dits i per això, totes les respostes són meres aproximacions.

El pols del poeta tremola en aquest punt i potser l'interès més gran de Maragall continuen essent els seus intents de respondre a l'última pregunta i mirar de fit a fit el gran no-res. Allò que el fa tan convincent no és precisament la resposta —perquè el poeta no en té de resposta— sinó la seva vacil·lació. Maragall és el poeta de la fragilitat, és aquell home prematurament envellit que dibuixa el seu autoretrat a través de la imatge d'un infant que sent una esgarripança d'alegria quan el toca el raig de sol: «En mon cos neulit...». S'atreveix a mirar l'abisme, però immediatament després recula. Puja als cims de les muntanyes, però no s'hi troba pas bé. «La fosca avança», diu al capvespre i entén perfectament que el ritme del dia és alhora el ritme de la pobre mesura de la vida humana. És plenament conscient que desaparèixer significa no deixar cap altre rastre que el buit. En un dels seus passeigs, topa inesperadament amb una masia abandonada: «Déu meu!, allí el silenci.» I per això es refugia en les cases plenes de gent o si més no en l'amable verdor d'una fageda. Que hi creixin els nens i les plantes, que hi hagi veus tot al voltant. «M'he de repetir un i altre cop, me n'he de convèncer, que això de l'amor no és l'únic afer veritablement important. Però quan m'abandona l'obsessió de l'amor, m'assalta l'angoixa de la mort i la idea, segurament més certa, que aquest sí que és l'únic tema, i que tot el que fem no és sinó una manera de conjurar la seva presència,» escriu Maria Mercè Marçal a *La passió segons Renée Vivien*. Resultaria gairebé impossible dir-ho d'una manera més clara.

Maragall no s'ha deixat ni de llegir ni de comentar. Les interpretacions abunden i la seva vida es coneix amb detall. L'efemèride 2010-2011 ha donat fruits realment importants, nous estudis de pes i una llarga sèrie de conferències, xerrades, exposicions i itineraris que el confirmen com un poeta popular. Com a contribucions innovadores caldria esmentar si més no *Llegir Maragall*, ara de Sam Abrams i *No et facis posar cendra* d'Ignasi More-

DISTRIBUCIÓ

BALEARS:

PALMA DISTRIBUCIONS s.l.
C/ Dragonera, 17 - 07014 Palma
Tel. 971 28 94 21

CATALUNYA:

MIDAC s.l.
Polígon industrial del Sudost
C/Rois de Corella, 9 - 2ª nau
08205 Sabadell - Tel. 93 74 64 112

SUBSCRIPCIONS AL TELÈFON

971 25 64 05

ta. I com ja dit, hem recuperat, finalment, també un volum amb tota la poesia completa editat per Glòria Casals i Lluís Quintana. Durant anys, el conjunt poètic només es podia trobar gràcies als llibreters de vell.

Un autor esdevé carn amb la que s'alimenten els altres poetes. Les notes de Ferrater incomoden quan en realitat són una mostra que un altre autor ha acollit les preguntes d'un vell mestre per respondre-les amb la mateixa sinceritat extrema que no admet cap vel ni compromís. Per això, la pregunta que a mi m'assetja davant de les *Poesies completes* és comprendre quina xarxa es deu haver construït a partir d'aquest llibre?

La transmissió del llegat dins d'una cultura no només es fa a través de les aules escolars, els recitals i els estudis erudits. Un autor esdevé carn amb la qual s'alimenten els altres poetes. Les notes de Ferrater incomoden quan en realitat són una mostra que un altre autor ha acollit les preguntes d'un vell mestre per respondre-les amb la mateixa sinceritat extrema que no admet cap vel ni compromís. Per això, la pregunta que a mi m'assetja davant de les *Poesies completes* és comprendre quina xarxa es deu haver construït a partir d'aquest llibre. S'ha dit alguna cosa de la influència sobre Salvador Espriu, per exemple. O bé és conegut el fet que Josep Palau i Fabre també és l'autor d'un *Cant espiritual* i cal posar-lo en relació si més no en aquest punt. Però cal pen-

sar també que el protagonista indiscutible de l'«Oda nova a Barcelona» és el cel. I un cel, ple de núvols, que ha fascinat completament l'estranger de Baudelaire i ha commogut Palau i Fabre com per escriure una versió-traducció del poema francès, ricament comentat.

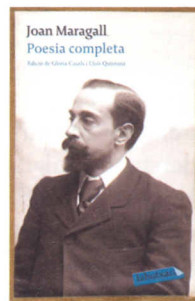
Aquest cel barceloní, però, també és la imatge que clou la novel·la més estimada de Mercè Rodoreda, *La plaça del Diamant*. El setembre de 1960, Rodoreda escriu a Ginebra: «i a dintre de cada toll, per petit que fos, hi hauria el cel.» La idea d'ajuntar el cel i la terra en aquest mirall improvisat d'aigua de pluja no és gaire original, és un vell motiu dels pintors de paisatges, però el que sí és absolutament revolucionari és la continuació. Els ocells es figuren al toll, s'hi banyen «estarrufats de ploma i barregen el cel amb el fang i amb becs i amb ales. Contents...»

En aquesta dura rèplica de la postguerra troba el ressò aquell infant de Maragall que «riu barbàrament» el novembre de 1893 a la segura falda de la mare. «Contents», conclou Rodoreda i tanca el seu relat. La innocència d'un ametller que ha florit abans d'hora no és ben bé la mateixa que la ingenuïtat manejable d'un ésser que encara no té la consciència formada o bé d'un poble que està disposat a oblidar-ho tot.

No hi pot haver cap dubte que la literatura és un camp d'experimentació on tot es pot pensar, dir i sospesar, el gran laboratori on aprenem a valorar el pes de cada cosa. Però rere les paraules boniques és fàcil amagar la veritat d'unes condicions de vida insuportables o bé transformar els crims i la baixesa en gestes de caràcters nobles. La veu del poble que conserva les cançons es pot proposar d'aplanar la memòria fins aconseguir una unitat artificial entre l'Edat d'or i el present, fins abolir el temps. És llavors quan ens podem sentir hereus directes de les llegendes conservades. Però la poesia també pot pentinar la història a contrapèl i aixecar les arestes. En aquest sentit, Sam Abrams en el seu estudi sobre Maragall cita Óssip Mandelstam: «La poesia és l'arada que regira el temps.»

La mateixa pregunta la podríem formular en sentit cívic —o fins i tot polític. Quan fem recitar a les celebracions oficials amb l'«Oda a Espanya» o «El cant de la senyera» ¿no fem servir el poeta de la mateixa manera com s'utilitza el riure d'un públic gravat en les comèdies televisives? Uns espectadors ja riuen per nosaltres, així que amb un mig somriure als llavis ja n'hi ha prou per seguir els acudits de la pantalla. I com que ja tenim un poeta que ha dit les seves conclusions i les ha firmat, n'hi ha prou d'anar-les repetint per boca d'un actor amb bona dicció i ja fem el fet. La celebració esmussa la força de la revolta —encara que Maragall no era un conformista.

No hi ha repòs per a una consciència que abraça segles. El mal caçador és el mateix poeta: Una figura esquelètica, exhausta, que no jutja, sinó només registra la vida. Maragall es va definir com «un despert entre els adormits» perquè assumia els anhels i els errors del seu entorn, no volia ser cec. Sí, la poesia és aquell «gran gesto tràgic» d'un animal domesticat i sense ulls amb el qual el nostre poeta va topar en unes vacances amb la família. La poesia és un combat desesperat contra la ignorància i l'oblit. Així que cent anys després del seu naixement, la poesia de Joan Maragall encara és tot un repte. ■

JOAN MARAGALL
Poesia completa

Edició de Glòria Casals i Lluís Quintana.
Barcelona: La Butxaca, 2010,
420 pp., 14,96 €